No: 1415 – Mahreç İşareti

GEDİKSARAY DOKUMASI

Tescil Ettiren

AMASYA TİCARET VE SANAYİ ODASI

Bu coğrafi işaret, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 08.10.2021 tarihinden itibaren korunmak üzere 19.07.2023 tarihinde tescil edilmiştir.

Tescil No	:	1415
Tescil Tarihi	:	19.07.2023
Başvuru No	:	C2021/000419
Başvuru Tarihi	:	08.10.2021
Coğrafi İşaretin Adı	:	Gediksaray Dokuması
Ürün / Ürün Grubu	:	Dokuma / Dokumalar
Coğrafi İşaretin Türü	:	Mahreç işareti
Tescil Ettiren	:	Amasya Ticaret ve Sanayi Odası
Tescil Ettirenin Adresi	:	Ziya Paşa Blv. No:31, 05100 Merkez AMASYA
Coğrafi Sınır	:	Amasya ili
Kullanım Biçimi	:	Gediksaray Dokuması ibaresi ve mahreç işareti amblemi, ürünün kendisi veya ambalajı üzerinde yer alır. Ürünün kendisi veya ambalajı üzerinde kullanılmadığında, Gediksaray Dokuması ibaresi ve mahreç işareti amblemi, işletmede kolayca görülecek şekilde bulundurulur.

Ürünün Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri:

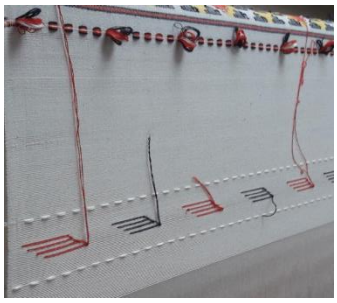
Gediksaray Dokuması; pamuk veya ipek iplikle mıymıy püsküllü tekniği kullanılarak Amasya ilinde üretilen dokumadır. Çözgü ve atkı ipliklerinin numaraları pamuklu iplerde 40/2 ve 60/2 şeklinde iken ipek ipliklerde 75/36 şeklindedir.

Gediksaray Dokumasından gömlek, pike, çanta, kırlent ile ev dekorasyonunda kullanılabilecek birçok ürün yapılır. Gediksaray Dokuması; 2 ayaklı ve 2 ya da 4 çerçeveli olan kamçılı tezgâhlarda elle dokunur. Tezgâhın çözgüsü ve gücüsü, coğrafi sınıra özgü tekniklerle hazırlanır.

Gediksaray Dokumasında kırmızı renk başta olmak üzere siyah, sarı, beyaz yeşil, kahverengi kullanılır.

Gediksaray Dokumasının motifleri, coğrafi sınırda yaşayan insanların duygu ve düşüncelerini yansıtır. Dokumada en çok kullanılan motiflere aşağıda yer verilmektedir.

Tablo 1. Gediksaray Dokumasında en çok kullanılan motifler

Motifin görseli	Motifin adı	Motifin görseli	Motifin adı
	Tarak		Mevreş
	Yılan sırtı		Amasya'nın yarısı

	Kum saati		Amasya'nın bütünü

Gediksaray Dokuması mevreş, melez ve tahtalı olmak üzere üç şekilde üretilir. Mevreş dokumada genellikle yılan sırtı, zülüf tarağı, fitil, Amasya'nın yarısı desenleri kullanılır ve masa örtüsü ile çarşaf üretiminde tercih edilir. İçlik üretiminde kullanılan melez dokumada çift muhacir ve tekli muhacir yer alır. Tahtalı dokuma ise 2 cm aralıklı renkli iplerle dokunan karelerden oluşur.

Gediksaray Dokumasının geçmişi eskiye dayanır. Amasya ilinin dokumaya dayalı ekonomisinde ve kültüründe önemli bir yere sahiptir. Coğrafi sınırda çeyiz sandıklarında yer alır. Bu sebeplerle coğrafi sınır ile ün bağı bulunur.

Üretim Metodu:

Gediksaray Dokuması üretiminde kullanılan araç ve gereçler ile üretim aşamalarına aşağıda yer verilmektedir.

Gediksaray Dokuması Üretiminde Kullanılan Araç ve Gereçler:

Tezgâh iskeleti: Tezgâhı meydana getiren parçaların üzerinde toplandığı kalın tahtalardan yapılmış kısımdır.

Makaslar: El dokuma tezgâhlarını diğer tezgâhlardan ayıran parçalardan biridir. Üst ve alt olmak üzere iki tip makas vardır. Üst makaslar yukarıya alt makaslar ise aşağıya inerek çerçevelere hareket verir.

Kelebekler: Çerçevelerin bir kısmının aşağıya çekilmesi sırasında diğer grup çerçeveyi yukarıya kaldıran tertibattır. Hareketlerini, alt makaslar nedeniyle ayaklardan alır.

Çözgü köprüsü: Çözgü levendinden gelen ipliklerin yönünü değiştirip yere paralel olarak kumaş levendine sevkini sağlayan kısımdır. Kumaş köprüsü ile aynı doğrultuda olur. Çerçeveler aynı hizada durduğunda, çözgü ve kumaş köprüleri arasındaki çözgü iplikleri yere paralel durur.

Tefe: Üzerindeki tarak yardımıyla atılan atkıyı kumaşa sıkıştıran kısımdır. Mekiğin bir yuvadan diğerine gidebilmesine yardımcı olur. Sağında ve solunda, mekiğin tefe üzerinde en son ulaşacağı yerler olan yuvalar bulunur

Kumaş levendi: Dokunan kumaşı üzerine sararak toplamayı sağlayan kısımdır. Üzerinde bulunan tarak dişlisi ve tırnak, kumaşla birlikte çözgünün de gergin kalmasını sağlar.

Ayaklar (pedallar): Atkı ve çözgü ipliklerine bağlantı (örgü) yaptırabilmek için çözgü ipliklerinin tezgâh üzerinde yukarı aşağı hareket etmesini sağlayan ve ağızlık oluşturan kısımdır. Ayaklar, gücülerden geçen çözgü ipliklerini gücü çerçeveleri ile birlikte örgüye göre hareket ettirerek ağızlığın oluşmasını sağlar.

Tarak: Çözgü ipliklerini düzenli aralıklarla tutmaya ve dokuma yaparken atkı ipliğini sıkıştırmaya yarayan kısımdır. Kumaş genişliğini sağlar ve mekiğe yön verir. Tarakların numaralandırılması 10 cm'deki diş boşluğu ile belirlenir. Örneğin 10 cm'de 60 diş boşluğu varsa 60'lı veya 60 numara tarak olarak tanımlanır. Yalnız ipekle yapılan dokumalarda taraklar 1 cm' deki diş boşluğuna göre numaralandırılır. Bunun nedeni ipek ipliğinin çok ince olmasıdır.

Mekik: Çözgü iplikleriyle atkı ipliklerinin bağlantı yapabilmesi için, atkı ipliğinin ağızlığın içinden geçmesini sağlayan kısımdır.

Çözgü levendi: Üzerine sarılan çözgü ipliklerini taşıyan kısımdır. Üzerine takılan ağırlıklar, çözgü ipliklerinin gergin durmasını, sağlar.

İplik: Gediksaray Dokumasının üretiminde pamuk ile ipek iplik kullanılır ve iplikler, haşıllama işlemine tabi tutulur. Çözgü ve atkı ipliklerinin numaraları 40/2 ve 60/2 şeklindedir. Pamuk ipliğinin daha mukavemetli olması istendiğinde südkostik ile merserizasyon işlemi yapılır.

Kumaş: Gediksaray Dokumasında kullanılan kumaşlar üretilecek ürün ölçülerine göre dokunan kumaşlardır. Dokuma kumaşının eni 30 cm ile 100 cm arasındadır.

Gediksaray Dokuması Türleri:

Mevreş dokuma: Desenli dokuma olarak da adlandırılır. Genellikle yılan sırtı, zülüf tarağı, fitil ve Amasya'nın yarısı desenleri kullanılır. Masa örtüsü ve çarşaf ürünlerinin üretimi için kullanılır.

Melez dokuma: Çift muhacir ve tekli muhacir desenleri kullanılır. Kadın ve erkek içlik üretimi için tercih edilir.

Tahtalı dokuma: Çözgü iplerine 2 cm arayla renkli ipler takılır. Atkı ipiyle de 2 cm genişliğinde kare desenler oluşturulacak şekilde farklı renk iplikler kullanılarak dokuma işlemi gerçekleştirilir. Elde edilen kare desenler gömlek üretiminde muhacir deseni dokumalarda kullanılır.

Gediksaray Dokuması Üretimi:

Çözgü hazırlanması:

Kamçılı tezgâhlarda tefenin iki taraf yuvasında ileri geri giden ve "taka" adı verilen mekik vurucularının uçlarına bağlı ipler, tefenin ortasında birbirine birleştirilmiş ve ayrıca bir iple bağlanıp ipin ucu tefenin üst ağacının ortasındaki makaradan geçirilerek küçük bir miktar bağlandıktan sonra dokuyucunun önünde sarkıtılır. Bu ip çekilince takaların yuvalarından dışarı çıktığı için fırlamalarını önlemek amacıyla tefenin kollarından aşağıya doğru eğik, kısa birer tahtaya ip bağlanıp mekiğe atkı masuralarından biri takılır. Atkının ucu mekik boncuğunun deliğinden dışarı çıkarılır ve kenardan çözgü ipliğinin birine dolanır. Mekik tefenin soluna koyulur. Dokuyucu dik oturarak sol eliyle tefeyi ortasından, sağ eliyle de kamçının tutamağından tutar. Tefeyi bir karış kadar öne iterken, ayaklıklara basarak aşağıya indirir. İplerin bir kısmı yukarıda, bir kısmı aşağıda olur. Böylece ağızlık açılmış olur. Ayaklıklara basıldığı anda kamçı hızla çekilip elinden bırakmadan yukarıya doğru yeniden gitmesine izin verilerek mekiğin açılan ağızlık içinden soldan sağa doğru gitmesi sağlanır. Atkıyı sıkıştırmak amacıyla ortasından tutulan tefe hızla çekilir ve çerçevelerin ayaklarına basılarak ağızlık değiştirilir. Böylece çapraza alınmış atkı, tefe ile sıkıştırılır. Tefe tekrar ileri itilir ve ikinci ağızlık açılmış olduğu için yeniden kamçı çekilerek mekik sağdan sola gönderilir. Bu hareketlere art arda tekrar edilerek dokuma işlemi sürdürülür. Kumaşı gerdirmek için "cımbar" denilen iki tarafı çivili, uzatılıp kısaltılabilen gergi tahtası, taraktaki çözgü enine göre ayarlanıp dokumanın kenarlarına batırılır. 10 - 15 cm aralıklarda olacak şekilde sarılırken çımbar ileri alınır. Dokumanın ucu merdanenin üzerindeki yarığa yerleştirilip üzerine çıtası konur ve merdane döndürülerek dokuma düzgün bir şekilde sarılır ve dokuma işlemi sürdürülür. Dokuma merdaneye sarılmadan önce daima gerim açılmalıdır. Gerim düğümü tefe hizasına gelince ip çözülür ve çözgünün daha aşağı taraflarına bağlanır. Çözgüyü sonuna kadar değerlendirebilmek için çözgünün geri tarafına bir çubuk geçirilir. Gerim ipi bu çubuğun ortasına bağlanıp sürekli gergin tutarak çubuk gücü çerçevesinin önüne yanaşıncaya kadar dokuma sürdürülür. Tarakla birinci gücü arasında kalan çözgü artık dokunamaz. Tarağın arkasından iplikler kesilir ve merdane ters çevrilerek dokuma alınır.

Motif oluşturma:

Gediksaray Dokumasına uygulanacak motifin şablonu, kareli kâğıt üzerine renkli kalemle çizilir; dokumanın ölçüsüne göre çözgü ölçüsü ayarlanır ve çözgü ipleri teker teker sayılarak dokumanın orta kısmına şablon yerleştirilir ve motif dokumaya aktarılır.

Mıymıy püsküllü tekniği ile üretim:

Gediksaray Dokuması üretimine başlanırken, ayakçağa basılmadan önce tezgâhın önündeki düz tahta çekilerek dikey hale getirilir. Açılan ağızlıktan mekiğe takılan üç katlı kırmızı ip geçirilir, tahta düz hale getirilerek arkaya itilir ve ayakçağa basılarak krem atkı ipi mekikle atılır. Atkı ipi tüveyle oturtulur ve bu işlem iki veya üç kez tekrarlanır. Üçüncü ya da dördüncü işlemde mekik atıldığında tığ ile 1-2 cm arayla dokumanın yüzeyine ip çekilir.

Basit el dokumaları için kullanılan 2 ya da 4 çerçeveli tezgâhlardır. Aşağıya ya da yukarıya hareket eden çerçevelerin eski konumlarına gelmesi için yay veya ağırlıklardan yararlanılmaz. Diğer sistemlerden farklı olarak çerçeveler doğrudan doğruya pedallara bağlanmaz. Çerçeveler makaslara bağlandıktan sonra, makaslardan gelen

ipler sırayla pedallara bağlanır. Çerçevelerin bir kısmının pedal ve makaslar yardımı ile aşağıya çekilmesi sırasında kelebeklerle diğer çerçeveler yukarıya kaldırılarak tam ağızlık açılması sağlanır. Bir sonraki ağızlık için pedallara basıldığında çerçeveler yer değiştirir. Çerçevelerin dikey çalışmasını ve birbirine takılmaması için yan tarafta bulunan kafesten yararlanılır.

Bu vurucuların uçlarına bağlı ipler tefeni ortasında birleştirilmiş durumdadır. Bu iki ipin ucuna da tutamak adı verilen bir tahta parçası bağlanır.

Ayaklara basarak ağızlık oluşturur, mekik sağ yuvada ise bu yuvanın tutamağa bağlı ipi sola doğru hızla çekilerek mekikçik sol yuvaya doğru atılır. Tefe hızla kumaşa doğru çekilir ve atkı sıkıştırılır. Tekrar ayaklara basılarak yeni ağızlık oluşturulur. Bu defa tutamak sağa doğru hızla çekilerek mekikçiğin sağa doğru atılması sağlanarak atkı atma işlemi gerçekleştirilir.

Tahta kaldırma, tığla çekme yöntemleri ile oluşturulan motiflerle dokuma planlanan uzunlukta dokunur. Dokuma işlemi tamamlandıktan sonra saçak boyu ayarlanır ve dokuma tezgâhtan makasla kesilerek çıkartılır. Saçakları bağlanıp kenar temizliği yapılır.

Dokunan kumaşlar (masa örtüsü ve sehpa örtüleri hariç) geleneksel yöntemlerle merserizasyon işleminden geçirilerek daha yumuşak ve parlak hale gelmesi sağlanır. Gediksaray ilçesinde bu işlem için dokunan kumaş 1 gece sulandırılmış gübre içerisinde bekletilir. Gübre karışımı; 2 kg büyükbaş hayvan gübresi ile 5 lt suyun karıştırılmasından elde edilir. Karışımda bekletilen dokuma bir gece sonra karışımdan çıkarılır ve rengi açılana kadar bol su ile yıkanır. Ardından temiz toprak zemine serilerek kurutulup tekrar bol su ile yıkanır ve tokaçlama adı verilen kumaş dövme işlemine tabi tutulur. Bu işlem altı kez tekrarlandıktan sonra ürün ütülenerek kullanıma hazır hale gelir.

Resim 1. Gediksaray Dokuması

Coğrafi Sınır İçerisinde Gerçekleşmesi Gereken Üretim, İşleme ve Diğer İşlemler:

Gediksaray Dokumasının geçmişi eskiye dayanır. Amasya ilinin dokumaya dayalı ekonomisinde ve kültüründe önemli bir yere sahiptir. Bu sebeplerle coğrafi sınır ile ün bağı bulunan Gediksaray Dokumasının tüm üretim aşamaları, coğrafi sınırda gerçekleşir.

Denetleme:

Denetimler; Amasya Ticaret ve Sanayi Odasının koordinasyonunda ve Amasya Halk Eğitim Merkezi, Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliği, Amasya Esnaf ve Sanatkârlar Odası Birliği, Amasya Turizm Derneği ile Amasya Ticaret ve Sanayi Odasından konuda uzman birer kişinin katılımıyla 5 kişiden oluşan denetim mercii tarafından yapılır. Denetimler düzenli olarak yılda bir defa, gerekli görülen durumlarda ve şikâyet halinde ise her zaman gerçekleştirilir.

Denetime esas kriterler aşağıdaki gibidir:

- Üretimde kullanılan malzemelerin uygunluğu.
- Özellikle motif çeşitleri ve dokuma tekniği olmak üzere üretim metoduna uygunluk.
- Gediksaray Dokuması ibaresi ve mahreç işareti ambleminin kullanımının uygunluğu.

Denetim mercii, kamu kuruluşlarından veya özel kuruluşlardan veya bunlarda görevli uzman gerçek veya tüzel kişilerden denetimin gerçekleştirilmesi sırasında faydalanabilir veya hizmet satın alabilir. Tescil ettiren, hakların korunmasında hukuki süreçleri yürütür.